

ПОВІДОМЛЕННЯ ТА РЕЦЕНЗІЇ

УДК 94(477.8) "1921/1939"

Ю.М. Візів

Рівненський інститут слов'янознавства
Київського славистичного університету

ЇХ ВИХОВАВ ПЛАСТ: РОДИНА ГОРОХОВИЧІВ (20-30-ті роки ХХ століття)

© *Vizivie* Ю.М., 2014

Розкриті на підставі історичних джерел, маловідомі сторінки діяльності волинської пластової родини Гороховичів у 20-30-ті роки ХХ ст. Антоніна, Іван, Василь і Тихон Гороховичі спрямовували свої сили на підвищення загальноосвітнього та культурного рівня місцевої молоді через популярні форми пластової роботи, а також співпрацю з іншими просвітніми товариствами.

Ключові слова: історичні джерела, Волинь, просвітні товариства.

The article has analysed the activity one of the famous Plast-family of Volyn in 20s-30s of XX century, based on the source study analysis of the archive documents, memoirs, information published in medias, Ukrainian and foreign historiography. The Ukrainian intelligentsia worked selflessly on the educational ground. The life and activity of many famous Volyn families are discussed, for example Gorokhovich family – Antonina, Ivan, Tyhon, Vasyl, is closely connected with the activity of Plast. Owing to their activity in Plast, they managed to develop and get public acknowledgement.

Being the humanistic and democratic by nature under the conditions of the extremely Polish-oriented social order, Plast was the weighty components of the retention of the national consciousness of Ukrainian people, merged into the main areas of the public life – education, culture, upbringing of the young generation. Plast occupies the first place judging by its social importance and activity results. Plast was the developed system of cultural and educational methods promoting the social, national, patriotic, aesthetic upbringing of the Ukrainian nation in Volyn region. During the above years, Plast selected the only method to assure the development of the education and self upbringing of the Ukrainian nation. Therefore, the purposeful anabolic policy of Poland was opposed by the national cultural and educational work of the Plast, based on the high moral substances and moral duties of their members, joined by the common key ideas of Ukrainian state system the common purposes.

Key words: historical sources, Volyn, societies of enlightening.

У 20-ті роки ХХ ст. пластові ідеї з Галичини активно проникають на полонізовані волинські землі, охоплюють нові й нові міста і села, цілі родини. Пласт став тією національною організацією, яка поєднала усі вікові категорії, надавши їм спільну мету і стимул діяти. До передових пластових сімей беззаперечно потрібно зарахувати численну родину Гороховичів з Межирич на Рівненщині (нині село Великі Межиричі Корецького району Рівненської області). Її представники – Антоніна, Іван, Василь, Тихон – своєю любов'ю до Батьківщини, активною боротьбою за українські традиції,

своїм прикладом розпалювали серед волинян вогонь національної самосвідомості, зміцнювали духовну основу української громади через мову як спосіб мислення нації та історію як її свідомість та пам'ять.

В основі статті лежать суто архівні документи, що зберігаються у фондосховищах Львова, Рівного, Луцька. Виявлені матеріали дають змогу говорити не лише про добре знану в сучасному пластовому середовищі Антоніну, але й про інших представників подвижницької родини Гороховичів.

Через історичні обставини, довгі роки, ім'я невтомної подвижниці на ниві просвітництва українського народу – А. Горохович (03.03.1913 – 03.04.1997 рр.) було відоме лише обмеженому пластовому загалу. Проте на сучасному етапі розвитку історичної науки, вектор дослідження стало спрямований на вивчення педагогічної, наукової, літературної, громадської і культурно-просвітницької діяльності Антоніни Горохович. Фрагментарні відомості про пластову провідницю містять наукові доробки Г. Бухала, Т. Раєвич, С. Пономаренко, Б. Савчука, О. Палійчук, Н. Когуської, В. Русанова, М. Богачевської-Хом'як, Г. Янішевської. Однак, все ще відсутні наукові праці, присвячені детальному дослідженню біографічних сторінок життя пані Горохович.

Біографічні студії про Антоніну Горохович доречно розпочати словами пластової сеньорки Л. Храпливої-Щур: "... Починаючи із дитинства та молодості, на багатолюдному хуторі біля Рівного, на хуторі, що його оспівував Микола Гоголь та Панько Куліш, як твердиню "звичаю і віри", кругом у тіні старинних Дерманя та Почаєва, виросло на тихій, замріяній Волині, у сьайві недавнього Четвертого Універсалу, покоління героїв Уласа Самчука, ... які доросли і стали пострахом усіх наїздників та зайд. Там, немов у новацькій казці, виросла маленька Тоня, в затишку родинної любови й гармонії, серед живого зацікавлення громадськими справами у всіх своїх рідних, у дружній і творчій близькості природи. Виросла, щоб уже молодою гімназисткою знайти на все життя вислів своїм молодечим мріям – у Пласті" [1].

Антоніна народилася 3 березня 1913 р. в селі Межиричі у родині Параскеви і Тихона Гороховичів, де було уже восьмеро дітей [2]. Початкову освіту дівчинка здобула вдома, займаючись з приватним учителем [3], а згодом відвідуючи Межирицьку початкову школу. На її виховання значний вплив мав дядько Василь Горохович, який керував місцевою Просвітою. У вересні 1925 р. Антоніна успішно вступила до четвертого класу Рівненської української приватної гімназії під головуванням Федора Пекарського. Саме тут, підлітком Тоня відкрила для себе товариство, основна увага в якому спрямовувалася на прищеплення і виховання вірності Богові та Україні, чесності, сумлінності, патріотизму, карності, справедливості, братерства, пунктуальності, оптимізму, спостережливості, релігійної і національної терпимості, високої ідейності та морального обов'язку членів. Подруга Антоніна, незважаючи на свій юний вік, входила до когорта найактивніших пластунок куреня, що діяв на базі гімназії. Тоня завжди була в перших рядах серед пластунів, які займалися ліквідацією неписьменності, самоосвітою, пропагандою книги, бібліотечною справою, створенням спеціалізованих секцій, формуванням різноманітних колекцій і пластових музеїв, веденням курінних літописів, організацією масових культурно-освітніх заходів. "Подруга Гребля", як її називали у Пласті, з радістю допомагала новакам та пластовим прихильникам, роз'яснюючи їм мету та цілі молодіжного товариства, тим самим навертаючи молодих українців до боротьби за національну державність поневоленої Польщею Батьківщини.

Вагоме значення для пластунки Тоні мали спортивні змагання, що були елементом пластових сходин, з'їздів, таборів. Свої спортивні досягнення "Подруга Гребля" нерідко демонструвала на пластових заходах. Знаковим було те, що вона стала учасницею першого в історії волинського Пласту показового попису, який проходив у містечку Олександрія Олександрійської гміни Рівненського повіту Волинського воєводства в серпні 1927 р. Так, у спільних змаганнях 220 волинських і галицьких пластунів Антоніна здобула беззаперечну перемогу в бігові на дистанції 60 м для дівчат [4].

У системі пластового виховання важливе місце посідали мандрівництво і таборування, які відразу привабили енергійну Тоню. Волиняни-пластунки регулярно підкоряли туристичні стежки разом зі своїми галицькими колегами. Похідні умови життя поглиблювали почуття відповідальності за свій народ, цілісності та соборності українських земель; сприяли досконалому вивченню місцевості, фізичному і моральному загартуванню. Практикування у юному віці, з часом, для Тоні переросло в улюблену справу, сформувалося прагнення методичними порадами, базованими на власному досвіді, допомагати молодшим учасникам руху.

Після заборони Пласту на Волині, посилення тиску польської адміністрації невтомна пластунка, майбутній педагог у 1934 р. приєдналася до просвітньої, економічної і товариської організації українського жіноцтва “Союз Українок”. Усебічно обдарована дівчина кілька років підряд обіймала посаду секретаря “СУ”. Спільно зі своїми колегами, вона зосередилася на філантропічній та культурно-просвітній праці. Союзняки надавали матеріальну та моральну допомогу сиротам, малозабезпеченим сім'ям, інвалідам, безробітним, хворим. Культурно-освітня робота полягала в організації господарських курсів, формуванні бібліотек-читалень, просвітницькій роботі. Практична спрямованість громадської праці волинських жінок руйнувала державну монополію на виховання, утверджувала українські національні традиції [5].

Отже, Пласт та “Союз Українок” беззаперечно вплинули на моральне гартування Антоніни, майбутнього магістра пластового “Ордена Вічного Вогню в золоті” дали їй ціннісний орієнтир, прищепили ідеали, які вона все життя плекала в інших.

Також доречно згадати й інших представників родини Гороховичів, невтомна праця яких на пластовій ниві сприяла зміцненню українських патріотичних настроїв у Волинському краї.

Активіст-пластун Іван Горохович, член 64-го куреня імені Симона Петлюри в с. Межиричі Межирицької гміни Рівненського повіту Волинського воєводства, неодноразово виконував обов'язки скарбника куреня, представляв межирицьких братчиків і сестричок на повітових курінних нарадах зв'язкових і делегатів у м. Рівне. Межирицький курінь “Пугач”, до якого належав Іван, у різний час нараховував від 40 до 100 учасників і був заснований братами Тижукими, учнями Української рівненської гімназії. “Пугачі” мали власну бібліотеку, музей та гуртки – драматичний і народного танцю. Згодом, Іван Горохович у складі уже нелегального Пласту працював під псевдо “Білий Ведмідь”. На початку 30-х років ХХ ст., як і більшість його колег-пластунів, він долучився до роботи Української Військової Організації [6].

Знанням пластуном межирицького краю був і Василь Горохович. Йому випало стати пластовим інструктором у складні роки заборони Пласту польською владою. Наприкінці 20-х років ХХ ст. чимало пластових куренів були радикально налаштовані до польської політики в краї. Нерідко вони таємно накопичували зброю. Свій арсенал мали й межирицькі пластунки в с. Самостріли Межирицької гміни Рівненського повіту Волинського воєводства. Свого часу Василь Горохович також приєднався до діяльності УВО. Він особисто постачав та розповсюджував націоналістичну літературу в межирицькій гміні. Саме тому постійно перебував під наглядом польської поліції, а в його оточення регулярно засилали провокаторів польських владних органів [7].

Голова родини – Тихон Горохович, уже після заборони Пласту, не зважаючи на постійний нагляд агентів Корпусу охорони прикордоння, надавав своє помешкання в Межиричах під пластову домівку. Тут проходили організаційні наради, а також відбувалися репетиції театральних постановок, які на початку 30-х років ХХ століття фактично залишилися єдиним засобом пропаганди національних ідей серед громадськості гміни та сприяли залученню нових учасників українського скаутського руху. Цікаво, що дозволи польської адміністрації для проведення аматорських вистав отримували саме рівненські союзняки [8].

Згадані факти – це лише окремі сторінки діяльності родини Гороховичів у міжвоєнні 20–30-ті роки ХХ ст. Попереду кожного чекала своя доля зі звершеннями в ім'я України, українського народу.

Отже, члени родини Гороховичів успішно “рвали греблі бездуховності, байдужості до долі української мови, нехтування культурною та літературною спадщиною свого народу” [9]. Свого часу мудрий досвідчений педагог А. Горохович наголосила, що: “Успіх є куди кращим учителем як невдача. Тож не можна говорити забагато про невдачі, киснути у нездоровому соці,... Коли забагато помилок і невдач, тоді нема віри, ні сили змагатися з трудами” [10].

1. Храплива-Щур Л. Одну зимову неділю... // Пластовий шлях. – 1989. – Ч.2 (88). – С.42–50.
2. Русанов В. Магістр Ордена Вічного Вогню. / Горохович А.Т. Багатшати душею. Твори. – Рівне, 2011. – С. 47.
3. Козуська Н. Антоніна Горохович – світла постать виховного ідеалу.../ Горохович А.Т. Багатшати душею. Твори. – Рівне, 2011. – С. 43.
4. ЦДІАУ у Львові, Ф. 389, оп. 1, спр. 184, арк. 1-10; спр. 750, арк. 47, 49.
5. Візитів Ю.М. Пластовий рух на Волині в міжвоєнний період. – Рівне, 2008. – С. 94.
6. ДАРО, ф. 86, оп. 2, спр. 248, арк. 106; ДАВО, ф. 1, оп. 2, спр. 1856, арк. 14-16, ЦДІАУ у Львові, ф. 389, оп. 1, спр. 22, арк. 61-75; спр. 185, арк. 35; спр. 750, арк. 1-2.
7. ДАРО, ф. 30, оп. 18, спр. 1430, арк. 98, 107, 119, 131.
8. ДАРО, ф. 30, оп. 18, спр. 1430, арк. 111; ф. 126, оп. 1, спр. 169, арк. 3-6.
9. Русанов В. Магістр Ордена Вічного Вогню. / Горохович А.Т. Багатшати душею. Твори. – Рівне, 2011. – С. 48.
10. Горохович А. Якими ми є провідниками? // В дорогу з юнацтвом. – 1972, грудень. – Ч. 5(17). – С. 2–5.

С.В. Терський, А.Я. Підкович

Національний університет “Львівська політехніка”,
Інститут гуманітарних і соціальних наук

ДУХОВНІ СКАРБИ РІДНОЇ ЗЕМЛІ

Рецензія на книгу: Моргун В.А. “МАР. “Поема вольного народу”:

Вступ до сакральної історії України”. – Київ; Донецьк: Промінь, 2013. – 168 с.

Відродження України збудило в широких колах національної інтелігенції намагання глибше дослідити духовні основи єднання з малою Батьківщиною, власні корені та місце культових об’єктів козацького краю у сакральному просторі планети. Автор книги, доктор історичних наук, професор Донецького національного університету багато десятиліть мешкає далеко поза межами своєї малої Батьківщини, однак не позбувся тісного духовного зв’язку з рідною землею.

Узагальнюючим виявом цього зв’язку, зрештою, і стала багатогранна праця “МАР. “Поема вольного народу”: Вступ до сакральної історії України”. Вона присвячена батьківщині автора (округи міста Погребище Вінницької області), її сучасним тривогам та здобуткам, а також складній і маловідомій історії цього краю. Книга має незвичайну структуру і поєднує в собі не тільки прозовий історико-культурний огляд, присвячений тому чи іншому питанню, але й його поетичне вираження. Якщо проза – це хід людської думки, то вірші – її політ. На жаль, будучи не дуже добре обізнаними в художній поезії, ми тим більше не аналізуватимемо вірші автора і зазначимо лише, що відчутна їх просякнутість любов’ю та переживаннями за долю рідного краю.

У цьому відгуку ми спробуємо детально проаналізувати основне інформаційне навантаження прозової частини. У самій назві автор розміщує центральне слово свого натхненного твору – “МАР”, яке має розлоге коріння у індоєвропейських мовах та несе глибоке сакральне навантаження. Саме “МАР”, Чорний камінь біля подільського Погребища, ідентифікується вченим-патріотом як втрачений літописний “кін землі Руської”. Дещо несподіваний поворот у вигляді простеженого автором зв’язку між цим культовим місцем, маловідомим (сумнівним з першого погляду) духовно-лицарським орденом Мара (Доброго самаритянина) та “Тридцятикілометровою